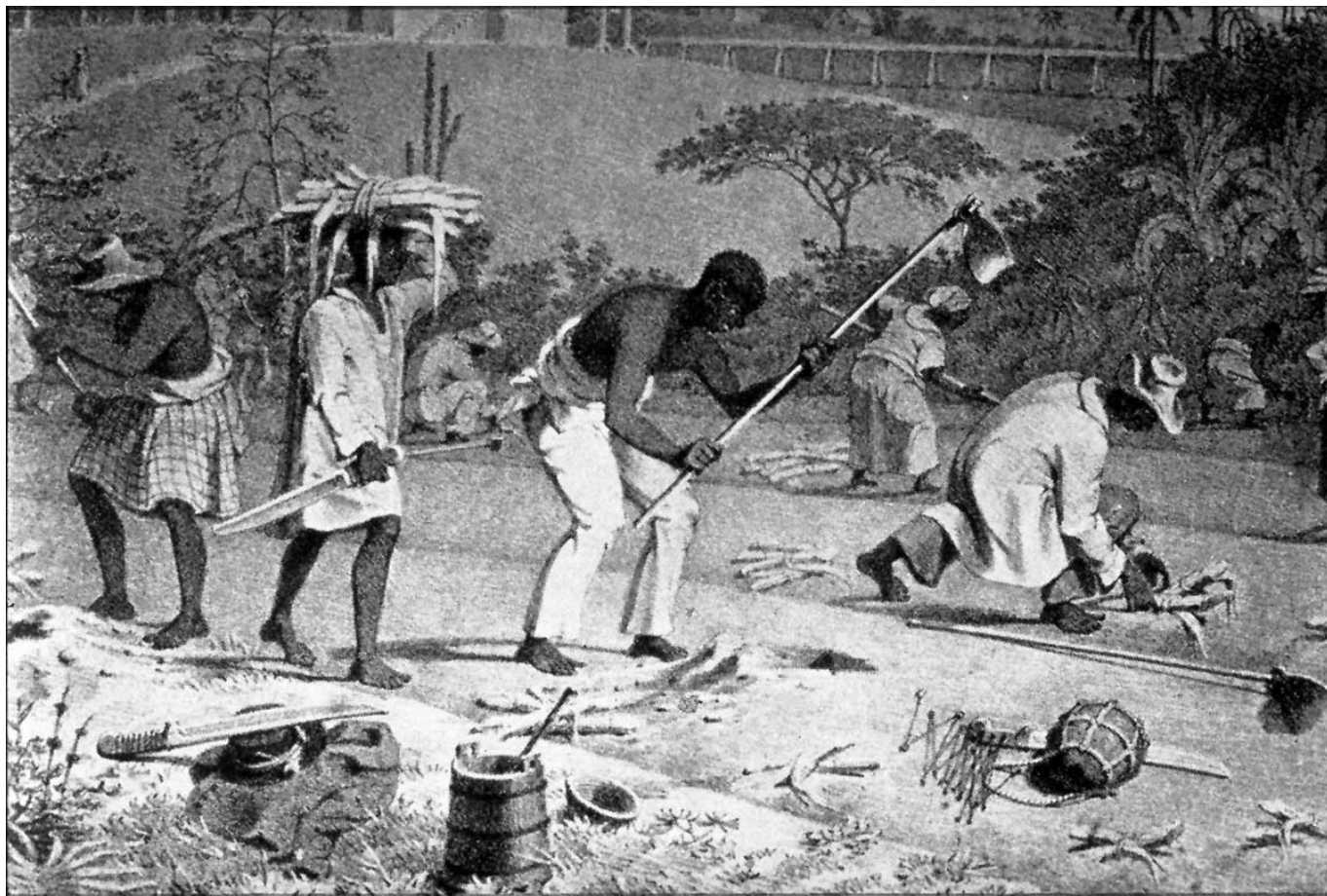

Η επανάσταση στην Αϊτή, 200 χρόνια μετά: όταν οι καταπιεσμένοι αποτίναξαν για πάντα την αποικιοκρατία και τη σκλαβιά!

του Μάριου Αυγουστάτου

Πριν από διακόσια χρόνια, η γαλλική αποικία του Saint-Domingue έγινε το ανεξάρτητο έθνος της Αϊτής. Λίγοι ιστορικοί μετασχηματισμοί παγκοσμίως ήταν πιο σημαντικοί, λίγοι χρειάστηκαν περισσότερη θυσία ή υποσχέθηκαν περισσότερη ελπίδα. Και λίγοι έχουν ξεχαστεί περισσότερο από εκείνους που πιστεύουν ότι η ιστορία αυτή έχει φθάσει στο επιθυμητό τέλος με την πτώση των αγώνων για απλευθέρωση, σοσιαλισμό και ουσιαστική ανεξαρτησία.

Από τις τρεις μεγάλες επαναστάσεις που ξεκίνησαν στις τελευταίες δεκαετίες του δέκατου όγδοου αιώνα – αμερικανική, γαλλική και αϊτινή – μόνο η τρίτη πέτυχε την άνευ όρων εφαρμογή της αρχής που πρέσβευαν: αναφαίρετα και ίσα δικαιώματα όλων των ανθρώπων. Μόνο στην Αϊτή η διακήρυξη της ανθρώπινης ελευθερίας έμεινε παγκοσμίως συνεπής. Μόνο στην Αϊτή η διακήρυξη αυτή διατηρήθηκε με κάθε κόστος, σε πλήρη αντίθεση με την κοινωνική και την οικονομική λογική της εποχής. Μόνο στην Αϊτή οι συνέπειες αυτής της διακήρυξης -το τέλος της δουλείας, της αποικιοκρατίας, της φυλετικής ανισότητας- επιβεβαιώθηκαν ως σύνολο. Και από αυτές τις τρεις επαναστάσεις, η Αϊτή έχει να μας διδάξει πολλά ακόμα και σήμερα.

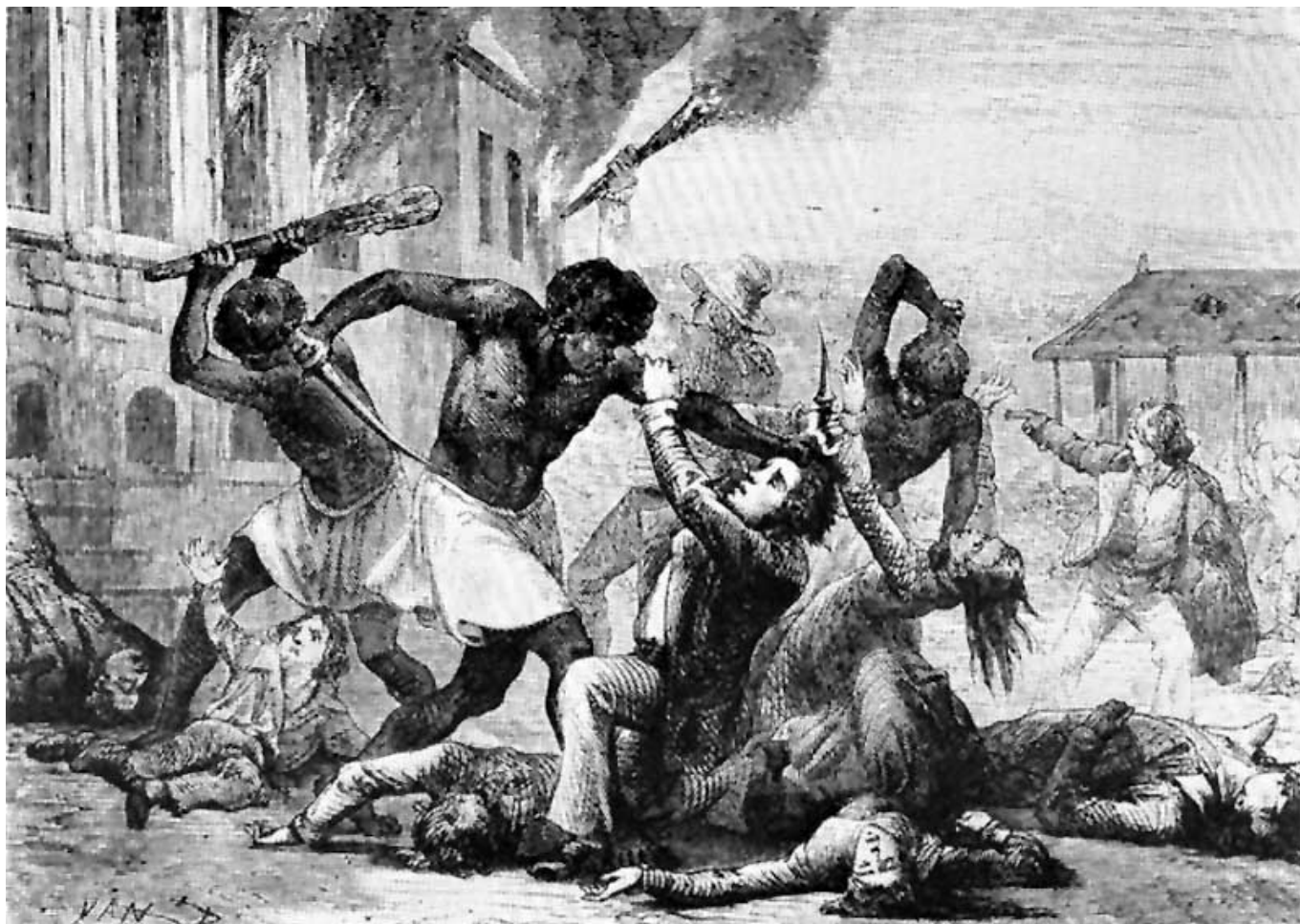

Η πιο κερδοφόρα αποικία στον κόσμο

Όντας γαλλικό έδαφος από τα τέλη του 17ου αιώνα, από τη δεκαετία του 1780 το Saint-Domingue ήταν η πιο κερδοφόρα αποικία στον κόσμο. Το “κόσμημα” στο γαλλικό αυτοκρατορικό στέμμα και η βάση για μεγάλο μέρος της νέας ευημερίας της ήδη αναπτυσσόμενης αστικής τάξης. «Την παραμονή της Αμερικανικής Επανάστασης», σημειώνει ο ανθρωπολόγος Paul Farmer ότι «το Saint-Domingue – περίπου στο μέγεθος της σύγχρονης πολιτείας του Maryland – δημιουργούσε περισσότερα έσοδα από τις δεκατρείς αποικίες της Βορείου Αμερικής». Τις παραμονές της Γαλλικής Επανάστασης ήταν ο μοναδικός μεγαλύτερος παραγωγός καφέ παγκοσμίως και η πηγή για περίπου 75% της παγκόσμιας παραγωγής ζάχαρης.

Αυτή η εξαιρετική παραγωγικότητα ήταν το αποτέλεσμα μιας εξαιρετικά σκληρής αγροτικής διαδικασίας, η οποία βασιζόταν στην εκμετάλευση των σκλάβων οι οποίοι εργαζόντουσαν μέχρι θανάτου, τόσο πολύ ώστε ακόμη και η ταχεία επέκταση του εμπορίου σκλάβων την ίδια περίοδο δεν μπόρεσε να συμβαδίσει με τη ζήτηση. Τα επίπεδα θνησιμότητας ήταν τέτοια που κατά τη δεκαετία του 1780 η αποικία απορρόφησε περίπου 40.000 νέους

σκλάβους ετησίως. Το 1789, ο ιστορικός Eric Williams είχε πει: «αυτό το «μαργαριτάρι της Καραϊβικής είναι, για τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του, η χειρότερη κόλαση στη γη».

Η κοινωνική και πολιτική κατάσταση

Η ταχεία ανάπτυξη δημιούργησε σημαντικές πιέσεις στην κοινωνική δομή της αποικίας. Η εξουσία χωρίστηκε ανάμεσα σε τρεις όλο και περισσότερο ανταγωνιστικές ομάδες – την ελίτ της λευκής φυτείας, τους εκπροσώπους της γαλλικής αυτοκρατορικής εξουσίας στο νησί και μια ολοένα και πιο ευημερούσα αλλά πολιτικά ανίσχυρη ομάδα ντόπιων mulattos και πρώην σκλάβων.

Με το ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης ξέσπασαν εντάσεις μεταξύ τους, η οποία εξελίχθηκε σε ανοιχτή σύγκρουση. Όταν άρχισε μια μαζική εξέγερση σκλάβων τον Αύγουστο του 1791 το καθεστώς δεν μπόρεσε να αντισταθεί εύκολα. Εντεταλμένος για την αποκατάσταση της τάξης, ο γάλλος Επίτροπος Sonthonax αντιμετώπισε αρχικά μια εξέγερση των λευκών κτηματιών που επιδίωκαν μεγαλύτερη ανεξαρτησία από τη Γαλλία και την απόσυρση των πολιτικών δικαιωμάτων που παραχωρήθηκαν πρόσφατα στους “προνομιούχους” mulattos του νησιού.

Η επανάσταση

Ο Sonthonax κατάφερε μερικώς να καταστείλει αυτή την εξέγερση προσφέροντας μόνιμη ελευθερία στους ντόπιους στρατιώτες σκλάβους που εξακολουθούσαν να ελέγχουν την ύπαιθρο, με αντάλλαγμα την υποστήριξή τους. Στα επόμενα χρόνια, ο στρατός των χειραφετημένων σκλάβων υπό την ηγεσία του Toussaint L'Ouverture -σκλάβος που είχε απελευθερωθεί πρόσφατα (το 1776)- πήρε τον έλεγχο της αποικίας.

Σε μια σειρά από εξαιρετικές στρατιωτικές εκστρατείες, ο Toussaint ηγήθηκε της επανάστασης. Νίκησε τους καλλιεργητές, τους Ισπανούς, τους Βρετανούς, ακόμα και τους «δικούς του» αντιπάλους μεταξύ των μαύρων στρατιωτών. Μέχρι τις αρχές του αιώνα είχε γίνει ο πραγματικός ηγέτης του Saint-Domingue. Μη θέλοντας να τα “σπάσει” όμως με την ίδια τη Γαλλία ακόμα, ο Toussaint επέτρεψε τον εαυτό του να κρατηθεί υπό κράτηση από την εκστρατευτική δύναμη που έστειλε ο Ναπολέοντας το 1801 για να αποκαταστήσει την αποικιακή δουλεία.

Τα στρατεύματα του Ναπολέοντα είχαν νικήσει στη Γουαδελούπη, όμως ηττήθηκαν στο Saint-Domingue. Ο στρατός του Toussaint ανασυγκροτήθηκε από τον Jean-Jacques Dessalines και από τη στιγμή που ο πόλεμος της ανεξαρτησίας ήταν ενάντια στον Ναπολέοντα, είχε χάσει 50.000 στρατιώτες. Ο τελευταίος Γάλλος απελάθηκε το Νοέμβριο του 1803.

Συμπεράσματα

Εκτός από το ίδιο το ιστορικό γεγονός, γιατί κάποιος που ενδιαφέρεται για την κοινωνική απελευθέρωση να ενδιαφέρεται, σήμερα, για την ιστορία της ανεξαρτησίας της Αϊτής;

Η Αϊτή χαρακτηρίζεται ακόμα ως η «φτωχότερη χώρα στο δυτικό ημισφαίριο». Χρησιμοποιείται συνήθως προπαγανδιστικά ως αντιπαράδειγμα αποτυχημένης οικονομικής ανάπτυξης, για τον

ημιτελή «εκσυγχρονισμό» που στερείται των ωφελειών που συνδέονται με τις «σταθερές ξένες επενδύσεις». Σχεδόν πάντα παρουσιάζεται ως μια αναχρονιστική χώρα που επικρατούν οι δοξασίες voodoo και θερίζεται από AIDS. Γιατί να ενδιαφερθούμε για αυτή την επανάσταση που οδήγησε στη δημιουργία μιας τέτοιας χώρας; Ακολουθούν μερικοί από τους πιο προφανείς λόγους.

1. Αν η Γαλλική Επανάσταση είναι ένα από τα μεγαλύτερα πολιτικά γεγονότα της σύγχρονης εποχής, η επανάσταση της Αϊτής πρέπει να θεωρηθεί ως η πιο αποφασιστική συνέχειά της.

Οι γαλλικές αποικίες ήταν εκεί όπου οι «καθολικές» αρχές της ελευθερίας και της ισότητας -των οποίων ο σπόρος μπήκε το 1789- δοκιμάστηκαν πραγματικά. Εκεί απλά δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν από τους ίδιους τους Γάλλους. Η επανάσταση της Αϊτής συνέχισε, όταν η Γαλλική Επανάσταση κόπασε: λίγο πριν ο Ναπολέων προσπαθήσει να αποκαταστήσει τη δουλεία στο δυτικό μισό του νησιού της Ισπανιόλας, ο Toussaint το κατέργησε στο ανατολικό μισό.

Η λογική του γαλλικού αποικιακού λόμπι για να δικαιολογήσει τη διατήρηση της δουλείας έλεγε κάτι σημαντικό που μας απασχολεί και στον σημερινό παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας μέχρι τώρα. Ο Pierre Victor Malouet, μιλώντας εξ ονόματος των λευκών καλλιεργητών στη Συνέλευση του 1791, γνώριζε ότι η διεκδίκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν ασυμβίβαστη με την ύπαρξη αποικιών και έτσι παρότρυνε τους συμπατριώτες του να διατηρήσουν το αποικιοκρατικό καθεστώς: «Δε γίνεται να σκεφτόμαστε αν ο θεσμός της δουλείας μπορεί να διατηρηθεί με βάση τις αρχές μας. Καθένας που έχει την αντίληψη και την ηθική θα έκανε τέτοια δήλωση. Αντιθέτως πρέπει να αλλάξουμε αυτό το θεσμό στις αποικίες μας σταδιακά, αλλιώς θα έχουμε εγκλήματα και καταστροφές». Η βασική αυτή τακτική παραμένει αναλλοίωτη μέχρι το σύγχρονο καπιταλισμό. Οι κανόνες που ισχύουν για την εκάστοτε προνομιούχα ομάδα δεν μπορούν ευλόγως να ισχύουν για τους «άλλους» γιατί θέτουν σε κίνδυνο τη σταθερότητα του συστήματος, και των προνομίων της άρχουσας

τάξης, αλλιώς υπάρχει ο μπαμπούλας της παγκόσμιας ύφεσης και «τρομοκρατίας».

2. Η επίτευξη της ανεξαρτησίας της Αϊτής μας θυμίζει ότι η πολιτική δεν είναι πάντα «η τέχνη του εφικτού».

Η ανεξαρτησία της Αϊτής άλλαξε το ρου σε μια από τις βαθύτερες ιστορικές ακολουθίες παγκοσμίως. Όπως παρατηρεί ο Ρόμπιν Μπλάκμπερν, «οι δυνάμεις του Toussaint έσπασαν την αλυσίδα της αποικιοκρατικής δουλείας. Ενδυνάμωσαν ιδεολογικά και νίκησαν έναν από τους πιο ισχυρούς αποικιοκρατικούς στρατούς παγκοσμίως».

Το παράδειγμά τους ήταν η μεγαλύτερη έμπνευση για τα μεταγενέστερα απελευθερωτικά κινήματα της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής: η Αϊτή παρείχε αποφασιστική στήριξη στον Simon Simón Bolívar στον αγώνα του ενάντια στην Ισπανία και στις πρώτες δεκαετίες του δέκατου ένατου αιώνα βοήθησε να κινητοποιηθούν οι εξεγέρσεις κατά της δουλείας στην Κούβα, τη Τζαμάικα, τη Βραζιλία και τις ΗΠΑ. Και βεβαίως, αργότερα θα εμπνεύσει εκείνους που αγωνίστηκαν για τον τερματισμό της αποικιοκρατίας στην Αφρική.

3. Η επανάσταση της Αϊτής είναι ένα ιδιαίτερα δραματικό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο η ιστορική «αναγκαιότητα» αναδύεται αναδρομικά.

Όσοι απέχουν από τη δράση μέχρι να «καταστεί σαφής η πλήρης στρατηγική της στιγμής» δεν θα ενεργήσουν ποτέ. Είναι προφανές ότι με τα δεδομένα της εποχής, μόνο η επίτευξη εθνικής ανεξαρτησίας θα μπορούσε να εγγυηθεί τη μόνιμη κατάργηση της δουλείας στην Αϊτή.

Εντούτοις, χρειάστηκαν δέκα χρόνια για να καταλήξουν σε αυτό το συμπέρασμα. Συμπέρασμα που κι αυτός που ο ίδιος ο Toussaint δεν ήταν πολύ πρόθυμος να δεχτεί. Η αρχική στάση του Toussaint που ήθελε να τα έχει καλά και με τους Γάλλους, διατηρώντας ουσιαστικά τις οικονομικές δομές των φυτειών και με τους λευκούς καλλιεργητές, του στέρησε για ένα διάστημα ένα μέρος της λαϊκής υποστήριξής του στην τελική μάχη εναντίον των αποικιοκρατών της Γαλλίας.

Όμως, αν και η εξέγερση των σκλάβων που πυροδότησε ολόκληρη την επανάσταση σχεδιάστηκε προσεκτικά και προετοιμάστηκε λεπτομερώς, μέσα από τις δομικές συνθήκες που επικρατούσαν στις φυτείες, οι πλήρεις συνέπειές της παρέμειναν ασαφείς για πολύ καιρό μετά. Κανείς από τους ηγέτες που συμμετείχαν στην εξέγερση δεν σκόπευε εκ των προτέρων στην κατάργηση της δουλείας.

4. Αν και η διαδικασία ήταν αρχικά απρόβλεπτη, η επίτευξη της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας της Αϊτής επιβλήθηκε με άμεση επαναστατική δράση, χωρίς ενδιάμεσες μεσολαβήσεις «αναγνώρισης», «διαπραγμάτευσης» ή της «συνεννόησης».

Τα επιχειρήματα κατά της δουλείας από φωτισμένους αστούς διανοούμενους ήταν συνηθισμένα τον δέκατο όγδοο αιώνα. Ο Montesquieu περιφρονούσε τις φυλετικές και θρησκευτικές

ρητορείες υπέρ της σκλαβιάς, η Encyclopédie χαρακτήρισε το αποικιακό εμπόριο σκλάβων ένα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, ο Rousseau χαρακτήρισε τη σκλαβιά σαν άρνηση της ανθρωπινότητας ξεκάθαρα και απλά. Η πλειοψηφία της Girondin Société des Amis des Noirs (κοινότητα φίλων των μαύρων, μια ομαδοποίηση κατά της σκλαβιάς στις αποικίες) υποστήριζε μια «προσεκτικά προετοιμασμένη ελευθερία για τους σκλάβους» μέσω μεταρρυθμίσεων στο αποικιακό σύστημα.

Υπάρχει, όμως, μια σημαντική απόσταση μεταξύ αντίστοιχων απόψεων κάποιων αστών απ'τα πάνω και της δυναμικής αλληλεγγύης στην εξέγερση των σκλάβων.

Ο Brissot, ιδρυτής της Société, ζήτησε την καταστολή της εξέγερσης των σκλάβων αμέσως μόλις ξεκίνησε. Όπως επισημαίνει ο CLR James, οι αρχικές θεωρητικές απόψεις σχετικά με τα κακά της εκμετάλλευσης ήταν χωρίς πραγματικό υπόβαθρο. Γιατί όταν οι βάσεις της εξουσίας τους είναι υπό αμφισβήτηση, όσοι βρίσκονται στην εξουσία δε θέλουν ουσιαστικά να τη χάσουν.

Οι μετριοπαθείς που προσπάθησαν να βελτιώσουν τις συνθήκες στο Saint-Domingue μέσω των επίσημων νομοθετικών μεταρρυθμίσεων δεν πέτυχαν ουσιαστικά τίποτα και το πραγματικό τέλος της σκλαβιάς ήρθε περίπου δυόμισι χρόνια μετά την επανάσταση του 1791. Και ενώ οι σκλάβοι δεν είχαν καμία επίσημη εκπροσώπηση, οι mulattos του νησιού αποδυναμώθηκαν τόσο από τις μάταιες προσπάθειές τους να ζητήσουν αναγνώριση από τη Γαλλία όσο και από την σχεδόν προδοτική στάση τους να διεκδικήσουν χωριστά δικαιώματα, χωρίς την υποστήριξη των σκλάβων. Μεταξύ των γάλλων φιλόσοφων, μόνο ο Diderot και ο Raynal, μετά από τον Mercier, ήταν ξεκάθαρα υποστηρικτικοί, με λόγια που μπορεί να είχαν εμπνεύσει και τον ίδιο τον Toussaint: «Οι δούλοι δεν χρειάζονται τη γενναιοδωρία σου ή τα συμβούλια σου για να σπάσουν το ζυγό που τους καταπιέζει ... Ένας θαρραλέος ηγέτης ερκεί να εμφανιστεί και να εμφυσήσει το ιερό ιδανικό της ελευθερίας ».

5. Τις παραμονές του 1791, όλοι σχεδόν οι συμμετέχοντες στη διεκδίκηση για την κατάργηση της δουλείας, συμπεριλαμβανομένων των μελλοντικών ηγετών των σκλάβων, δεν έβλεπαν την δυνατότητα ενός ανεξάρτητου έθνους που κατοικούσαν ελεύθεροι πολίτες. Η επίτευξη αυτής της ανεξαρτησίας αποτελεί ένα από τα πιο κατηγορηματικά χτυπήματα κατά του ρατσισμού που έχει γίνει ποτέ.

Πριν από την επανάσταση δεν είχε γίνει ποτέ πλήρως κατανοητό

ότι οι φυλετικές διακρίσεις ήταν απλώς ένα άδαιο πουκάμισο που διαχωρίζει σε εκμεταλευτές και εκμεταλευόμενους. Οι θεωρίες της φυλετικής ανισότητας δημιουργήθηκαν από τους λευκούς αποίκους για να νομιμοποιήσουν τη δουλεία και να εγκαθιδρύσουν επιδίωξη τα συμφερόντά τους.

Το πρώτο σύνταγμα της Αϊτής (1805) ξεκαθάρισε το ζήτημα αναγνωρίζοντας ίσα δικαιώματα σε όλους τους όσους ζούσαν στη χώρα, ανεξάρτητα από το χρώμα του δέρματός τους. Μάλιστα περιλάμβανε, μεταξύ άλλων, σημαντικό αριθμό γερμανικών και πολωνικών στρατευμάτων που είχαν συμμαχήσει στον αγώνα ενάντια στον Ναπολέοντα.

Ο David Nicholls επισημαίνει ότι κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, «όλοι οι αϊτινοί ερευνητές, mulatto και μαύροι, συντηρητικοί και μαρξιστές, ήταν ομόφωνοι στο ότι η Αϊτή είναι σύμβολο της αναγέννησης, μέσω της φυλετικής ισότητας. Πολλοί από τους καλύτερους Mulatto διανοούμενους, οι οποίοι από την εμφάνισή τους θα μπορούσαν να εκληφθούν ως Ευρωπαίοι, δήλωναν περήφανα μέλη της μαύρης φυλής.

6. Η ανεξαρτησία της Αϊτής ήταν το αποτέλεσμα της μοναδικής επιτυχημένης επανάστασης σκλάβων (στην πλειοψηφία τους) που έγινε ποτέ.

Δεν είναι δύσκολο να καταγράψουμε τους διάφορους συγκυριακούς λόγους αυτής της επιτυχίας, συμπεριλαμβανομένου του μεγάλου αριθμού και της συγκέντρωσης των δούλων στην αποικία, των οικονομικών και πολιτιστικών παραγόντων που τους συσπείρωσαν, της βίας με την οποία αντιμετωπίστηκαν οι περισσότεροι, της σχετικής ελευθερίας που απολάμβανε η ελίτ των των σκλάβων, τις οικονομικές και πολιτικές διαιρέσεις μεταξύ της άρχουσας τάξης, τις ιμπεριαλιστικές αντιθέσεις, την έμπνευση που έδωσαν οι επαναστάσεις στην Αμερική και τη Γαλλία, την ποιότητα της ηγεσίας κ.λπ.

Ένας παράγοντας πάνω απ 'όλα, ωστόσο, εξηγεί το αποτέλεσμα αυτού που έγινε ένα

**από τα πρώτα σύγχρονα παραδείγματα
απελευθέρωσης: η αποφασιστικότητα του
λαού να αντισταθεί στη δουλεία. Αυτή
είναι η μεγάλη σταθερά ολόκληρης της
επαναστατικής διαδικασίας και αυτό
κατεύθυνε την σειρά των τακτικών
χειρισμών των ηγετών της.**

Όπως διαπίστωσε η Carolyn Fick, όταν ο Dessalines, ο Henri Christophe και οι άλλοι μαύροι στρατηγοί συγκρούστηκαν τελικά με τους Γάλλους το 1802, η αμετακίνητη σταθερότητα των στρατευμάτων τους επέβαλλε την τελική νίκη. «Οι μάζες είχαν αντισταθεί στους Γάλλους από την αρχή και όχι απαραίτητα λόγω της ηγεσίας τους. Είχαν επωμιστεί και πλήρωσαν το τίμημα της αντίστασης καθ' όλη τη διάρκεια και ήταν εκείνοι που είχαν κάνει πιέσει για την πολιτική και στρατιωτική επανένταξη των ηγετών στον συλλογικό αγώνα». Οι ηγέτες της Αϊτής αναγκάστηκαν να αρνηθούν έτσι τη λογική της «μεταρρυθμιστικής παρέμβασης». Η σχετικά πρόσφατη «επιβολή» της δημοκρατίας για παράδειγμα στο Ιράκ από τον ιμπεριαλισμό είναι μόνο η τελευταία από μια μακρά σειρά διεθνών προσπαθειών να επιβληθούν υποκριτικές πολιτικές παραχωρήσεις σε έναν λαό. Η συμμετοχή στη διαδικασία είναι ανεκτή μόνο αν παραμείνει παθητική και υπάκουη στις αποφάσεις και τα συμφέροντα τους.

Οι άνθρωποι της Αϊτής, αντίθετα, ήταν αποφασισμένοι να παραμείνουν οι ίδιοι τα επαναστατικά υποκείμενα και όχι τα αντικείμενα της δικής τους απελευθέρωσης. Και με αυτό τον τρόπο, αμφισβήτησαν και αυτή τη στάση.

Η επανάσταση της Αϊτής καταδεικνύει τη δύναμη μιας άλλης αντίληψης για την ιστορία και τη δυνατότητα ενός διαφορετικού και χειραφετημένου κοινωνικά πολιτικού μέλλοντος. Όταν οι ίδιοι οι καταπιεζόμενοι πήραν τις τύχες τους στα χέρια τους, αδιαπραγμάτευτα, με τόλμη, συσπειρωμένοι και ενδυναμωμένοι καθημερινά από την επαναστατική διαδικασία, οι ηγέτες τους απλά ακολούθησαν κι όχι το αντίθετο. Ενώ «πριν από την επανάσταση πολλοί δούλοι έπρεπε να κτυπηθούν για να κινηθούν», όπως σημειώνει ο James, αυτοί οι ίδιοι οι «υπάνθρωποι»

κέρδισαν «μια από τις μεγαλύτερες επαναστατικές μάχες στην ιστορία»!